

FIGYELŐ

Emlékezés Dezsényi Bélára. Huszonöt évvel ezelőtt távozott el közülünk Dezsényi Béla, a *Magyar Könyvszemle* egykori szerkesztője, a hazai sajtótörténeti kutatás kiemelkedő személyisége. Amikor napjainkban a sajtótörténet iránti érdeklődés növekvőben van, és számos egyetem és főiskola tantervében szerepelnek hírlap- és folyóirattörténeti előadások – nem is szólva a különböző újságíró-iskolákról és tanfolyamokról – illő emlékeztetni arra, hogy Dezsényi Bélának milyen nagy szerepe volt abban, hogy a magyarországi sajtótudomány kibontakozhatott. Dezsényi Béla volt az első olyan tudósunk, aki főhivatásúul választotta a sajtóval történő tudományos foglalkozást. Elsőként tartott hosszú éveken keresztül egyetemi előadásokat a magyar és az egyetemes sajtó történetéről 1949-től az ELTE Bölcsészkarán alakult Könyvtártudományi Tanszék keretében, majd a Magyar Újságírók Szövetségének Újságíró-Iskolájában.

Mint az Országos Széchényi Könyvtár – akkor még létező – Hírlaptárának vezetője, méltó utóda lett a gyűjteményt 1884-ben, egy országos akció által létrehozó id. Szinnyei Józsefnek. Miként neves elődje, ő is egyaránt feladatának tekintette az egyetlen teljesnek mondható hungarika hírlap- és folyóiratgyűjtemény korszerű könyvtári feldolgozását és hozzáférhetővé tételét, valamint a magyar sajtó egészének bibliográfiai és történeti feldolgozását. Mindkét tevékenység fő bázisának magát a Hírlaptárat és annak munkatársait tekintette, de hallgatói és tanítványai közül is többen választották kutatásuk tárgyául a sajtótörténetet vagy lettek kiváló sajtóbibliográfusok mint pl. Busa Margit és Lakatos Éva.

Az általa vezetett Hírlaptár nemcsak egyedülálló sajtótörténeti műhellyé vált, hanem ezenkívül azt is nyújtotta – éppen a legsötétebb években –, amit a korszak leginkább megtagadott: emberi és baráti légkört, valamint a nemzeti és polgári hagyományok tiszteletét és ápolását. A hírhedt ötvenes évek első felében ezen az osztályon dolgozott Jékely Zoltán is, akinek éltető humora mellett a frissen, olykor folyóirat-kollacionálás közben megszületett, de még sokáig csak kéziratban olvasható versei is segítettek a butaság és a borzalmak uralmának elviselésében. Olyan légkör jellemezte a Hírlaptárat ekkor, hogy még a „beépített téglák” is kénytelenek voltak hozzá asszimilálódni.

Ilyen körülmények között – mindössze a Magyar Tudományos Akadémia szerény támogatásával – tudta megindítani Dezsényi Béla azt a tudományos tevékenységet, ami részben a magyar sajtó bibliográfiai feldolgozásából, részben sajtótörténeti kutatásokból állt. A Hírlaptár csaknem valamennyi munkatársa (Darabos Pálné, Glück Gézáne, Hadik Erzsébet, Kiszely Olivér, Kardos Éva, Kókay György, Nagydiósi Gézáne, Szekeres Margit, Takács Menyhért) közreműködött az OSZK kiadványai sorában megjelent sajtóbibliográfia (Dezsényi Béla–Falvy Zoltán–Fejér Judit: *A magyar sajtó bibliográfiája 1945–1954*. Bp. 1956.) elkészítésében. Társszerzővel megírta Dezsényi Béla hosszú idő után az első átfogó magyar sajtótörténetet is (Dezsényi Béla–Nemes György: *A magyar sajtó 250 éve*. Bp. 1954.), de számos, tudományos folyóiratban közölt tanulmánya is tanúskodik elmélyült sajtótörténeti kutatásairól. Főként a 18. századi és a reformkori hírlapok történetével kapcsolatban ért el sok új eredményt, de Kossuth hírlapírói tevékenységéről is maradandó írásai jelentek meg.

Dezsényi Béla tudományos terveinek megvalósítását azonban meggátolta a politikai légkör – amely gyanakvással figyelte a sajtóval kapcsolatban még a tudományos kutatásokat is –, de lehetlenné tették azok a könyvtári „reformerek” is, akik a Nemzeti Könyvtárból fiók-Lenin Könyvtárra kívántak csinálni. A számos új funkció miatt, amiket ráépítettek a Széchenyi Könyvtárra – hogy nehogy másként legyen, mint a „nagy példaképnél” – éppen a legfontosabb feladatok: az állomány anyaga és annak tudományos feltárása hanyagolódott el leginkább. Megszüntették a Szinnyei által alapított Hírlaptár önállóságát és különgyűjtemény jellegét, Dezsényi Bélát pedig eltávolították a gyűjtemény éléről. Nem maradt meg számára más érdemleges feladat mint a nyolc évi kényszerű szünetelés után 1955-ben újraindult *Magyar Könyvszemle* szerkesztése. Az MTA I. Osztálya mellett elsősorban neki köszönhető, hogy a patinás könyvtörténeti folyóirat profilját és színvonalát sikerült a régi szintre visszaállítani. A viszonylag korán bekövetkezett halála – amelyet bizonyára siettetett a sok szakmai értetlenség és méltánytalanság – folyóiratunk szerkesztése közben érte.

A halálát követő negyed évszázadban – de főként az utóbbi évtizedben – bekövetkezett változások több lehetőséget biztosítottak a sajtóval kapcsolatos kutatásoknak. Részben éppen Dezsényi Béla tanítványai közreműködésével sajtótörténeti kézikönyvek és bibliográfiák készültek el, és ma már nem csak egy-két helyen oktatják a sajtótörténetet. Azonban az általa oly nehéz időkben is színvonalasan szerkesztett folyóirat ma sincsen könnyű helyzetben: sőt – mint számos más tudományos folyóiratot – a *Magyar Könyvszemlé*t is, ha ezúttal nem is politikai okokból, hanem anyagi nehézségek miatt, de a megszűnés veszélye fenyegeti. Fennállásának 122. és a magyarországi sajtószabadság törvénybeiktatásának 150. évfordulóján.

KÓKAY GYÖRGY

Fülöp Géza köszöntése. A kis Vas megyei faluban, Hegyhátszentmártonban született Fülöp Géza 1928. március 5-én. 1939-től a szentgotthárdi cisztercierekhez járt gimnáziumba. A háborús évek miatt csak 1947-ben tehetta le az érettségi vizsgát a már államosított Vörösmarty Gimnáziumban. A Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészkarán magyar és német szakon kezdte a később a könyvtáros szakkal kiegészített egyetemi tanulmányait, amelyeket – o tempora! – immár az állami Eötvös Loránd Tudományegyetemen fejezett be 1951-ben. Könyvtárosi és gimnáziumi tanári oklevél birtokában (1952, 1953) a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattárában, valamint a Régi Könyvek és Ősnyomtatványok Gyűjteményében dolgozott, majd 1954 és 1959 között az újrainduló magyar lexikonkiadás munkatársaként az Akadémiai Kiadó Lexikonszerkesztőségében, többek között az *Új Magyar Lexikon* és a *Magyar Irodalmi Lexikon* munkatársa és szerkesztője volt. Ekkor (1954) az ELTE Könyvtártudományi Tanszékére került előbb félállásban, majd 1961-től teljes állású adjunktusként. Kandidátusi értekezése *Közönségszervezés és magyar olvasóközönség a felvilágosodás idején és a reformkorban* 1978-ban könyv alakban is megjelent. 1977-ben kinevezték docensnek. Jegyzetei, egyetemi előadásainak és érdeklődési körének megfelelően, a nyomtatott könyv történetével, elsősorban a felvilágosodás kori írók és közönségük szerteágazó ismereteket kívánó kapcsolatának elemzésével foglalkoznak. A Könyvtártudományi Tanszéken tanítással eltöltött bő három évtized során Fülöp Géza tolla alá olyan tanulmányok és monográfiák kerültek ki, amelyek a könyvtárosképzés nélkülözhetetlen segédeszközeivé váltak. Nem szabad itt említés nélkül hagyni a legendássá vált és hosszú ideig még ezután is nélkülözhetetlen *A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében* (I. 1963., II. 1970.) című igényes és korában hézgapótló forrásgyűjteményt, amelynek az első két kötet során volt munkatársa, jelenleg pedig az 1945 utáni időszak könyvkultúráját felölelő harmadik kötetén dolgozik. A Könyvtártudományi Tanszék 1993-ban új helyre, a régi bölcsészkar Múzeum körüli épületébe költözött. A